

BIBLIJOS CITATŲ VERTIMO VARIANTIŠKUMAS SIMONO VAIŠNORO ŽEMČIŪGOJE TEOLOGIŠKOJE (1600)

Samanta Kietytė

Lietuvių kalbos katedra
Taikomosios kalbotyros institutas
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5, LT-01131 Vilnius
samanta.kietyte@flf.vu.lt

Ivadas. Simono Vaišnoro *Žemčiūga teologiška* yra 1600 metais išleistas Adamo Franciscio teologinio traktato *Margarita Theologica* vertimas. Šis tekstas nėra labai daug tyrinėtas. Trumpai Vaišnoro kalbos ypatybes (kai kurias morfologines ypatybes, sintaksę, naujadarus) yra aprašęs Zigmas Zinkevičius trečiojoje *Lietuvių kalbos istorijos* dalyje, skirtoje senųjų raštų kalbai (Zinkevičius 1988, 77–82). *Žemčiūga Teologiška* kaip pavyzdžių šaltiniu naudojosi ir Vytautas Ambrazas monografijoje *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė* (Ambrazas 2006), taip pat Jonas Palionis darbuose *Lietuvių literatūrinė kalba XVI-XVII a.* (Palionis 1967) ir *Lietuvių rašomosios kalbos istorija* (Palionis 1995). Paminėtinas ir Jovitos Liutkutės straipsnis „Prijungiamieji jungtukai Simono Vaišnoro 1600 metų „Žemčiūgos teologiškos“ tikslo šalutiniuose sakiniuose“ (Liutkutė 1999). Kaip išsamius šio teksto tyrimus galima išskirti Wilhelmo Witte'o „Der Übersetzer Simon Waischnoras“ (Witte 1931) ir Guido Michelinio disertaciją *Le traduzioni dal latino di un volume lituano del 1600. Studio sulla lingua della Margarita theologica* (Michelini 1991).

Vaišnoro *Žemčiūga Teologiška* buvo ir šio straipsnio autorės mokslinės praktikos objektas. Jos metu buvo sužymėtos Biblijos citatos elektroniniame tekste, atliktas jų lyginimas su Jono Bretkūno Biblijos vertimu ir Baltramiejaus Vilento *Evangelijomis bei Epistolomis*, parengtas apžvalginis teksto kalbos ypatybių aprašas. Šia tema skaitytas ir pranešimas Lietuvos mokslo tarybos organizuotoje 2019 metų studentų konferencijoje. Atliekant minimą praktiką pastebėta, kad Biblijos citatų vertimas skirtingose teksto vietose varijuoja, todėl nuspręsta šį reiškinį panagrinėti išsamiau, kas ir tapo šio straipsnio objektu.

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog autorius, versdamas tekstą, stengėsi kuo mažiau nukrypti nuo originalo ir dėl to tekste atsiranda lietuvių kalbai nebūdingų konstrukcijų, pavyzdžiui, pažyminy s eina po pažymimojo žodžio. Tačiau Biblijos citatų vertimo variantiškumas galėtų rodyti priešingai – kad autorius vertė gana laisvai, pernelyg neprisirišdamas prie originalo.

Taigi **straipsnio tikslas** yra apžvelgti Biblijos citatų vertimo variacijas skirtingose *Žemčiūgos Teologiškos* vietose ir nustatyti, kuriais atvejais šias variacija lemia vertimo šaltinis, o kuriais – ne. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. Išskirti visas *Žemčiūgoje Teologiškoje* esančias Biblijos citas ir, sudėjus jas į „Microsoft Excel“ lentelę, surikiuoti pagal abėcėlę.
2. Rankiniu būdu išrinkti visas citas, kurių vertimai skirtingose tekstų vietose varijuoja.
3. Varijuojančias vietas lyginant su vertimo šaltiniais (*Margarita Theologica* ir kai kuriais atvejais Lutherio Biblijos vertimu), aprašyti Biblijos citatų vertimo variantiškumą.

Iš viso bus aptariamos 28 citatos. Tyrime atliekama kokybinė pavyzdžių analizė, pavyzdžiai lyginami su originalu.

Darbe naudojami sutrumpinimai:

MT – *Margarita Theologica*

ŽT – *Žemčiūga Teologiška*

1. Biblijos citatų vertimo analizė. Šioje dalyje visų pirma aptariamos citatos, kurių vertimo variacijas lemia paties vertimo šaltinio variacijos, po to – tos citatos, kurios greičiausiai buvo verstos iš Lutherio Biblijos, galiausiai – citatos, kurių variacijų negalima paaiškinti šaltinių įtaka.

1.1. Citatos, kurių variacijas lemia vertimo šaltinio variacijos

Kaip ir minėta, analizuojant varijuojančias Biblijos citas ŽT, buvo nustatyta, kad kai kurios jų varijuoja pačiame vertimo šaltinyje (MT). Šiame skyrelyje būtent tokie atvejai ir bus aptariami, paraleliai pateikiant atitinkamas citas iš ŽT ir MT.

1 Kor 7,2

ŽT 221v Delei prawengima kekčhiftes / kiekwiens tetur *fawa paties* moteri / ir kiek ta wiena *fawa tikraghi* wjra teturie.

ŽT 231v Delei prawengima kekčhijftes / kiek wienas teturie *fawa* moteri / ir kiektawiena *fawa* wjra.

MT 221v Propter fornicationem vitandam, quilibet *proprium* uxorem habeat, et quaelibet *proprium* maritum habeat.

MT 231v Vitandae scortationis causa, quilibet *suam* uxorem habeat, et qualibet *suam* maritum habeat.

1Kor 7,2 citata vertimo šaltinio skirtingose vietose (221v ir 231v) varijuoja vienu žodžiu – 221v yra *proprius*, o 231v – *suus*. *Proprius* turi keletą reikšmių – jis reiškia tiek *savas*, *nuosavas*, tiek *tikras*. Greičiausiai bandydamas atspindėti šį daugiareikšmiškumą, Vaišnoras antroje sakinio dalyje pasirinko jį versti dviem žodžiais – *fawa tikraghi* (tiesa, pirmojoje sakinio dalyje jis pasirenka kitą žodžių junginį – *fawa paties*). Įvardis *suus* jau neturi reikšmės *tikras*, tik *savas*, todėl 231v vertime ir nelieka žodžio *tikraghis*. Kiek sunkiau paaiškinti, kodėl 231v liko neišverstas paskutinis žodis *habeat*, nors 221v jis išverstas (*teturie*). Tačiau tai galėtų būti ir stilistiniai sumetimai – žodžio *teturie* kartojimas čia nėra būtinas.

Gal 1,8

ŽT 101r Iei *kurfai* kitta Euangeliæ *mokin* / te eftie prakeiktas.

ŽT 103r Iei *kas* kita Euangelie *fakjs* / te eftie prakeiktas

MT 101r Si quis aliud Evangelium *docet*, anathema sit.

MT 103r Si quis aliud Evangelium *praedicaverit*, anathema sit.

Šioje citatoje Vaišnoras tiksliai atspindi leksinį skirtumą (*docet* – *mokin*; *praedicaverit* – *sakjs*). Dar varijuoja ir įvardis (*kurfai*; *kas*), tačiau šio skirtumo jau nelemia vertimo šaltinis.

Iz 8,20

ŽT 100v Iei *pagalei to žodcza nekalbes* / nebus ghiems fchwiefa *rjtha*.

ŽT 268r iei *nekalbes pagalei to žodcza* nebus ghiems fchwiefa *ritikfcza*.

MT 100v Si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis *Lux matutina*.

MT 268r *Quod* si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis *matutina lux*.

Lotyniškoje citatoje varijuoja paskutinių dviejų žodžių tvarka, tačiau vertime tai nėra atspindėta, bet pasirinktas kitas leksinis variantas (*rjtha*; *ritikfcza*). Kalbant apie pirmą sakinio dalį, lotyniškame tekste žodžių tvarka nevarijuoja, tik 268r pradžioje atsiranda *quod* (*nes*). O Vaišnoro vertime 268r žodžių tvarka yra artimesnė originalui nei 100v, taigi antrą kartą versdamas tą pačią citatą vertėjas nusprendė rinktis beveik pažodinį vertimą.

Mt 25,41

ŽT 245r *Eikite nūg* manes prakeiktieghi ing ugni amβinaie / *kuri welnui ir Angelams io jra prigatawja*.

ŽT 251r *Atfokite nūg* manes prakeiktieghi ing ugni amβinaie / *kuri welnams ir Angelams jo jra prigatawita*.

ŽT 255r *Eikite ius* prakeiktiej ingi amβinaie ugni / *kuri jra fugatawita welnams ir Angelams io*.

MT 245r ir 251r *Discedite a me maledicti* in ignem aeternum, qui *diabolo et Angelis ejus paratus est*.

MT 255r *Ite maledicti* in ignem aeternum, qui *paratus est Diabolo et Angelis ejus*.

Kaip matyti, vertimo šaltinyje 245r ir 251r citatos yra identiškos, o 255r skiriasi ir leksika (*Discedite a me; Ite*), ir žodžių tvarka. 255r vertimas beveik pažodžiui atitinka vertimo originalą, tik Vaišnoras renkasi daugiskaitą *welnams*, nors originale yra vienaskaita (*Diabolo*). Tačiau 245r ir 251r vertimai irgi skiriasi, nors MT šios citatos vienodos. Žodis *discedite* verčiamas dviem variantais – *eikite* ir *atstokite*. Taip pat iš pradžių vertėjas nenuklydo nuo originalo ir rinkosi vienaskaitą (*welnui*), o vėliau jau daugiskaitą (*welnams*). Tai galbūt galėjo lemti šalia esanti daugiskaitinė forma *Angelams*.

Ps 33,6

ŽT 7r žodžu wiefchpaties jra dungus *stioiefi* / ir Dwafse nafru io *wifsi pulkai io*.

ŽT 39r žodczu wiefchpaties jra dangus *padariti* / ir dwafse nafru io *wiffas pulkas iu*.

MT 7r Verbo Domini coeli *facti* sunt, et *spiritu* oris ejus omnis exercitus eorum.

MT 39r Verbo domini coeli *firmati* sunt, et *spiritus* oris ejus omnis exercitus eorum.

Šioje citatoje Vaišnoro leksikos variacijas lemia originalas. Tai yra *facti* verčiamas į *stioiefi*, o *firmati* į *padariti*. Citatos pabaigos konstrukcija taip pat varijuoja. Lotyniškame šaltinyje žodis *spiritus* yra skirtingų linksnių (*spiritu*; *spiritus*). Jie abiem atvejais verčiami kaip *dwafse*, forma, galinčia reikšti ir vardininką, ir įnagininką. Skirtumą tarp *wifsi pulkai io* ir *wiffas pulkas iu* galėjo lemti skirtinga originalo interpretacija, pavyzdžiui, 4 linksniuotės *exercitus* gali reikšti ir vns. vardininką, ir dgs. vardininką, nors *eorum* jau galėtų būti verčiamas tik kaip *jų*.

Rom 13,15

ŽT 93v *Priwalu jra buti paklufniems* / netiektai dælei ruftibes / bet ir dælei faþines.

ŽT 218v *Reike buti padûtiems* / netiektai delei ruftibes / bet ir delei faþines.

MT 93v *Necesse est obedire*, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

MT 218v *Oportet esse subditos*, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

Šioje citatoje originale skiriasi citatos pradžios formuluotė, tai atsispindi ir Vaišnoro vertime (*Priwalu – necesse; reike – oportet; paklufniems – obedire; padûtiems – subditos*).

Rom 6,4

ŽT 118v *Efme pakafiti fu Chriřtumi per Chriřfçhta ing fmerti* / *idant kaip Chriřtus kelefsi* iřch numirufsiu / per garbe Tewa / teipo ir mes naughibeie giwatos waikřhcçzokime.

ŽT 127v *Palaidoti efme* fu Christumi per Chrikfchta ingi fmerti / *ir kaip* Christus prikeltas jra ifch nūmirufiuiu per garbe Tewa: teipo ir mes naughibeie gjwatas waikfchczokime.

MT 118v *Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem, ut sicut Christus ex mortuis resurrexit, per gloriam Patris, ita et nos novitate vitae ambulemus.*

MT 127v *Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem, ut sicut Christus resuscitatus est ex mortuis per gloriam Patris: ita et nos novitate vitae ambulemus.*

Šioje citatoje vertimo šaltinis lemia skirtį tarp *kelefsi ifch numirufsiu* ir *prikeltas jra ifch nūmirufiuiu* (*ex mortuis resurrexit; resuscitatus est ex mortuis*). Tačiau šaltinio įtaka negalima būtų paaiškinti skirties tarp *Efme pakasti* ir *Palaidoti efme* – 127v vertėjas pasirinko artimesnę originalui žodžių tvarką, taip pat vartoja sinonimą *palaidoti*.

Tit 3,7

ŽT 85v *ieng* apteifinti io malone *butumbime* tawonimis ambinofoes gjwatas.

ŽT 128r *idant* apteifinti io malone / *paftotumbime* tawonimis amžinofoes giwatas.

MT 85v ut justificati gratia ipsius *haeredes simus* vitae aeternae.

MT 128r ut justificati gratia ipsius, *fiamus haeredes* vitae aeternae.

Skirtingą leksiką (*butumbime; paftotumbime*) lemia originalo leksikos skirtumai (*simus, fiamus*). Taip pat vertime skiriasi ir prijungiamieji jungtukai, vienu atveju vartojamas *ieng*, o kitu *idant*. Tačiau jie visame tekste yra vartojami sinonimiškai ir turi lygiai tokią pačią funkciją (jungti tikslo aplinkybes), tad toks skirtumas yra atsitiktinis.

1.2. Citatos, kurių variacijas lemia kitas vertimo šaltinis – Lutherio Biblija

Šiame skyrelyje bus aptariamos tos citatos, kurių variacijas lemia pasirinktas kitas vertimo šaltinis – Lutherio Biblija. Jos išskirtos tiek remiantis Michelinio komentarais, tiek lyginant vertimų ir originalų kalbinę raišką.

2 Kor 5,3

ŽT 98r *Idant mes butumbime apwilkti* / *ieng* nūgi nebutumbime *ufchfpæti*.

ŽT 139v *Apfiwilkime* / *idant* nūgi nebutumbime *rafti*.

MT 98r, 139v *Superinduemur, si tamen induti non nudi reperiemur.*

Prie 98r Michelinio rašoma, kad čia yra vertimas iš Lutherio Biblijos: *das wir da mit überkleidet werden / So doch wo wir bekleidet und nicht blos erfunden werden*. Citatos 139v konstrukcija yra kitokia, čia vartojamas ne pasyvas, o liepiamoji nuosaka – *Apfiwilkime*. Nepaisant

to, ir čia komentare teigiama, kad citata versta iš Lutherio Biblijos. Visgi greičiausiai Lutheriu vertėjas rėmėsi tik 98r, bet ne 139v citatoje, o tai ir lėmė vertimų skirtumus.

Jn 8,36

ŽT 49v Iei jus Sunus *ifchwalnis* / tad tikrai *walnais* bufite.

ŽT 200r Iei jus Sunus *ifchgelbeia* / tad tikrai *efte* *walnais*.

MT 49v, 200r Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis.

49v citata atitinka lotynišką šaltinį: *Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis*. 200r citata skiriasi. Komentare Michelinis nurodo, jog ji versta iš Lutherio Biblijos: *So euch nu der Son frey machet / so seid jr recht frey*. Iš tiesų gramatiškai 200r sakinytis yra artimas Lutherio variantui, nes vartojamas esamasis laikas (*so seid jr recht frey / efte walnais*). Kita vertus, kyla klausimas, kodėl čia vertėjas pasirinko leksemą *ifchgelbeia*, nes *frey machet* tikslesnis atitikmuo būtų jau 49v vartotas *ifchwalnis*.

Job 19,25

ŽT 177r žinau / iog *Atpirktoies* mana jra giwas / ir *ghiffai mane potam ifch žemes prikels*

ŽT 240v žinau / iog *Ifchganitoies* mana jra gjwas / ir *paškiauofoie dienoie kelfiūs ifch žæmes*

MT 177r, 240v Scio, quod Redemptor meus vivit, et in novissimis de terra resurecturus sum

Leidime (Michelini 1997) teigiama, jog 177r citata versta iš Lutherio Biblijos. Iš tiesų tai panašu į pažodinį vertimą iš vokiečių kalbos (*Ich weis das mein Erlöser lebet / und er wird mich hernach aus der Erden auffwecken*). 240v tokios nuorodos jau nėra, taigi ji greičiausiai versta iš lotynų. Nors žodžių tvarka nuo originalo ir skiriasi (*paškiauofoie dienoie kelfiūs ifch žæmes / et in novissimis de terra resurecturus sum*), tačiau sutampa asmens kategorija – čia vartojamas I asmuo (skirtingai nei 177r).

Ps 5,5

ŽT 54v Tu DIEWAS efsi kurem piktenibes nefimægftasi.

ŽT 174r Tu efsi *taffai* Diewas kurfai piktenibemis nefimegfti.

MT 54v, 174r Non DEUS volens iniquitatem tu es.

54v ir 174r MT citata nesiskiria (*Non Deus volens iniquitatem tu es*), bet prie 174r Michelinis nurodo, kad versta iš Lutherio: *du bist nicht ein Gott / dem Gottlos wesen gefelt*. Tai rodo leksema *taffai* (bandant išversti artikelį *ein*), nors žodžių tvarka gana tolima vokiškai citatai.

1.3 Citatos, kurių variacijų nelemia vertimo šaltiniai

Išsiaiškinus, kurių citatų vertimų variacijas lemia vertimo šaltinio skirtumai ir pasirinktas kitas vertimo šaltinis, lieka tos, kurių skirtumai atsiradę dėl paties autoriaus valios. Būtent tokių yra daugiausia.

Mk 16,15

ŽT 70v Eikite ing wifsą Swieta / fakikite Euangeliie *wifsam* futwerimui.

ŽT 98v Eikite ing wiffa fwieta / fakikit Euangeliie *kiektam* futwerimui.

MT 70v Ite in mundum universum, praedicate evangelium omni creaturae.

MT 98v Ite in orbem universum, praedicate evangelium omni creaturae.

Michelinis nurodo, kad ši citata versta iš Lutherio: *Gehet hin in alle Welt / und prediget das Euangelium aller Creaturn*. Visgi tai kelia abejonų, nes abiejose vietose vertimas atitinka ir lotynišką variantą: *Ite in orbem universum, praedicate evangelium omni creaturae*. Vaišnoro citatose skiriasi viena leksema – *wifsam* ir *kiektam*, kurios abi atitinka tiek *omni*, tiek *aller*.

1 Kor 1,10

ŽT 101r Te ne eftie tarp juffu *tarpfchakiei*

ŽT 103v Te ne eftie tarp iuffu *pertraukimai*.

ŽT 206r Te ne eftie tarp juffu *fchaktarpiei*.

MT 101r, 103v, 206r Non sint inter vos schismata.

Visuose šiuose citatos variantuose verčiamas tas pats žodis – *schismatas*, tačiau autorius pasiūlo kelis vertimo variantus – dūrinius, kuriuose varijuojama dėmenų vieta (*tarpfchakiei*; *fchaktarpiei*), ir vedinį iš veiksmazodžio – *pertraukimai*. Tai rodo, kad tuo metu dar nebuvo nusistovėjusio atitikmens žodžiui *schismata*.

Ez 33,11

ŽT 84r Teip kaip afch efmi *Diewas giwafis* / nenoriu *fmercza grieschnoia*

ŽT 137v Teip kaip afch efmi *gwas* / nenoriu *fmerties grieschnika*

MT 84r, 137v Vivo ego, nolo mortem peccatoris

Sunku pasakyti, kodėl vertėjas 84r pasirinko konstrukciją *Diewas giwafis*, nors originale išvis nėra žodžio *Dievas*. Galima pastebėti ir kitų skirtumų: varijuojama žodžio *fmertis* kamienas

(*fmercties; fmercz3a*), be to, *peccatoris* vienu atveju verčiamas daiktavardžiu *griefchnika*, o kitu – įvardžiuotinės formos būdvardžiu *griefchnoia*.

Fil 1,23

ŽT 186v *Geidczūfi* ifchriřchamas ir *fu Chriftumi beeffas*.

ŽT 261r *Noriūfi* ifchriřchamas / ir *buti fu Chriftumi*.

ŽT 261v *Noriūfi* ifchriřchamas / ir *fu Chriftumi būti*

MT 186v, 261r, 261v *Cupio dissolvi, et esse cum Christo*

Šiuose vertimuose visų pirmą į akis krinta leksikos skirtumas: 186v vartojamas *Geidczūfi*, o 261r ir 261v *Noriūfi*, nors lotyniškas variantas visais atvejais identiškas: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo*. Taip pat skiriasi citatos pabaigos sintaksinė konstrukcija – 186v pasirenkama dalyvinė konstrukcija, o kitur – veiksmažodis *būti*. Taip pat 261r ir 261v skiriasi žodžių tvarka.

Jn 3,15

ŽT 168r *Idant kiekwiens kurfai tig ing Sunu / nepraputu / bet apturētu amβinaie giwata*.

ŽT 253v *Idant kiekwiens kurfai tik ing Sunu / neprapultu / bet apturētu amβinaie gjwata*.

MT 168r, 253v *Ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam*.

Abiem atvejais MT yra konstrukcija *non pereat*, tačiau autorius ją verčia skirtingai (*nepraβutu; neprapultu*).

Jn 6,40

ŽT 165r *Ta ira to walia kurfai mane fiunte / idant kiekwiens kurfai reg Sunu / ir tik ing ghi / turetu amžinaie giwata / ir afch ghi prikelfiu judnoio dienoie*.

ŽT 241v *Tatai jra walia to / kurfai mane atfiunte / iog kiekwiens / kurfai regi Sunu / ir tik ing ghi / tur amžinaie gjwata / ir afch ghi pafkiauaufioio dienoie prikelfiu*.

MT 165r, 241v *Heac est voluntas ejus qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in die novissimo*.

Šioje citatoje galima pastebėti žodžių tvarkos skirtumų, pavyzdžiui, citatos pabaigoje tarinys *prikelfiu* vienu atveju pasirodo prieš laiko aplinkybę, o kitu – po. Taip pat yra leksikos skirtumų (*judnoio / pafkiauaufioio; idant / iog*).

Job 13,15

ŽT 191v *Kaczigel* mane uβmufchtu / taczau ing ghi nufitikefiu.

ŽT 194r *Norint* mane ušmufchtu / taczau ing ghi *tikefiu*.

MT 191v, 194r *Etiamsi* occidet me, sperabo in eum.

Čia, visų pirma, varijuoja jungtukas, prijungiantis nuolaidos aplinkybę (*Kaczeigel; Norint*). Taip pat 191v pasirenkamas veiksmažodis su priešdėliu ir sangražos dalelyte (*nufitikefiu*).

Ps 50,15

ŽT 187v *Schauk* manefp *czeſu prigadas* / afch tawe *ifchklaufifiu* / ir tu mane garbjfi.

ŽT 197r *Schauk* manefp *dienioe priegedas* / afch tawe *ifchgelbefiu* / ir tu mane garbjfsi.

MT 187v, 197r *Invoca* me in die tribulationis, eripiam te, et glorificabis me.

Konstrukcija *in die tribulationis* verčiama dviem variantais: *czeſu prigadas* ir *dienioe priegedas*. Taip pat žodis *eripiam* verčiamas arba kaip *ifchklaufifiu*, arba *ifchgelbefiu*.

Ps 91,15

ŽT 185r *Su iū* efmi *bædoie* / *ifchtraukfiu* ghi / ir *paſchlowifiu* ghi.

ŽT 202r *Su iū* efmi *priegadoie* / *ifchimfiu* ghi / ir *pagarbifiu* ghi.

MT 185r, 202r *Cum ipso* sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum.

Ši citata panaši į Ps 50,15, taigi ir variacijos panašios. *In tribulatione* verčiama į *bædoie* arba *priegadoie*. Žodžiui *eripiam* šiuo atveju pasirenkamas kiek kitoks vertimas nei Ps 50,15 atveju – *ifchtraukfiu* ir *ifchimfiu*. Kazimiero Kuzavinio Lotynų–lietuvių kalbų žodyne nurodomos tokios *eripio* reikšmės: 1) išplėšti, ištraukti; nuplėšti, nutraukti; 2) atimti; pagrobti; 3) išgelbėti, išvaduoti. Taigi tokia variacija visai suprantama. Taip pat *glorificabo* verčiamas dviem artimos reikšmės žodžiais *paſchlowifiu* ir *pagarbifiu*.

Tit 3,5

ŽT 67v *Ifchgane* mus per apmazgojma atgimima ir atnaughinima Dwaffes fwentofes.

ŽT 85r *Ifchganitais* mus padare / per apmaſgojma atgimima ir atn{a}ughinima D{w}affes fchwentofes

MT 67v, 85r *Salvos* nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti

85r pasirenkama artimesnė lotyniškai konstrukcija *Ifchganitais* mus padare (*Salvos* nos fecit).

Išm 3,1

ŽT 259v *Dufches* teifuii *jra rankoie Diewa*

ŽT 261r Dufchas teifuiiu / *rankoie Diewa jra*
MT 259v, 261r Animae iustorum in manu DEI sunt

259v tarinys yra prieš vietos aplinkybę, o 261r po vietos aplinkybės. 261r yra arčiau originalo (*in manu DEI sunt*).

Jn 20,21

ŽT 106r Kaip mane *Tewas fiunte* / teip ir afch fiunczu iufs.
ŽT 106v Kaip mane *fiunte Tewas* / teip ir afch fiunczu jus.
MT 106r, 106v Sicut misit me Pater, ita et ego mitto vos.

106r ir 106v skiriasi veiksnio ir tarinio tvarka. Nė vienas iš variantų neatitinka originalo žodžių tvarkos (*misit me Pater*).

Jn 10,27

ŽT 100r Awjs mana balfa mana klaufa / ir afch *paβiftu ies* / ir feka mane
ŽT 170v Awis mana balfa mana klaufa / ir afch *jes paβiftu* / ir fæka mane
MT 100r, 170v Oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me

100r ir 170v skiriasi tarinio ir tiesioginio objekto tvarka. 100r yra arčiau originalo (*cognosco eas*).

Mch 7,9

ŽT 141r *Ruftibe Pono* nefchofiu / nefla iem fugriefchijau.
ŽT 181r *Pona ruftibe* nefchofiu / nefa iem fugriefchijau.
MT 141r, 181r Iram Domini portabo, quia peccavi ei.

141r nederinamasis pažymins eina po pažymimojo žodžio, o 181r – prieš. 141r yra arčiau originalo (*iram Domini*).

Mt 28,18

ŽT 27r Man jra *dūta wifsa macis* ant dangaus ir ant žemes.
ŽT 30r Man jra *wiffa macis dūta* ant dangaus ir ant žemes.
MT 27r, 30r Mihi data est omnis potestas in coelo et in terra.

27r objektas (*macis*) eina po sudėtinio tarinio, o 30r įsiterpia į sudėtinio tarinio sudedamąsias dalis. 27r arčiau originalo (*Mihi data est omnis potestas*).

Rom 3,20

ŽT 51v Ifch darbu 3okana ne tas wienas kunas *pokimis Diewa ne efti apteifinamas*.

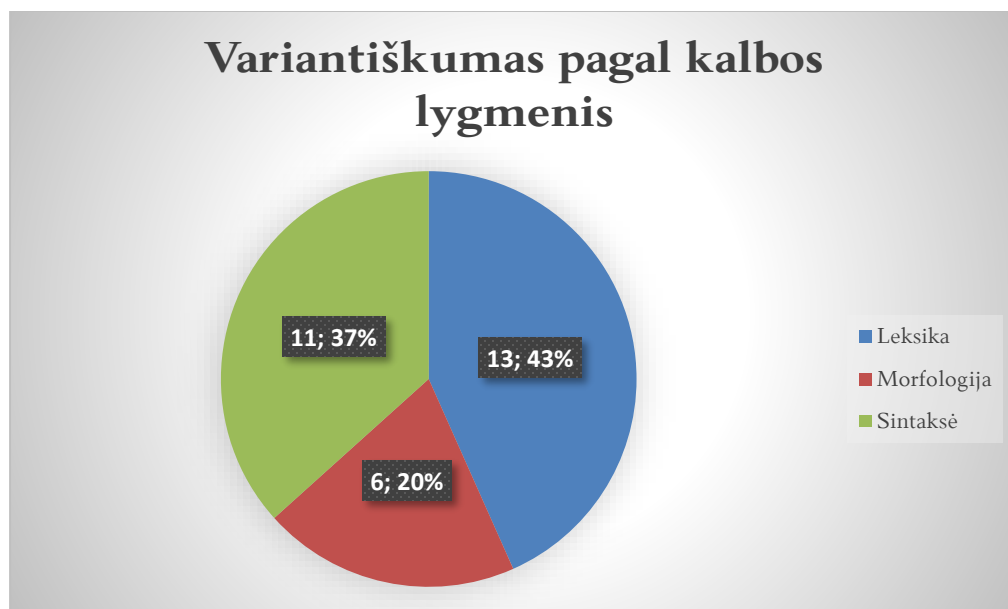
ŽT 80v Ifch darbu 3okana næ wienas kunas *ne efti apteifinamas pokimis Diewa*.

MT 51v, 80v Ex operibus Legis non justificabitur omnis caro coram DEO.

80v aplinkybė eina po tarinio, o 51v – prieš. 80v yra arčiau originalo (*non justificabitur omnis caro coram DEO*).

Apibendrinimas

Iš 28 aptartų variantiškumo atvejų 8 lemia variacijos pačiame vertimo šaltinyje (MT), 4 – pasirinktas kitas vertimo šaltinis – Lutherio Biblija. Tačiau didžiausią dalį (16) sudaro atvejai, kai vertimo variacijų negalima paaiškinti šaltinių įtaka. Šias variacijas dar galima išskirti pagal kalbos lygmenis, kas yra pavaizduota diagramoje žemiau (iš viso variacijų suskaičiuota 30, nes viena citata gali varijuoti keliais aspektais).

Kaip matyti, daugiausiai įvairuoja leksika, o tai rodo, kad vertėjas neprisiriša prie vieno lotyniško žodžio atitikmens, o ieško įvairių variantų. Taip pat ganėtinai daug įvairavimo yra sintaksės lygmenyje, daugiausia – žodžių tvarkos (9 iš 11 atvejų). Tai rodo, kad kai kuriais atvejais vertėjas išlaikė originalo žodžių tvarką, o kitais – rinkosi lietuvių kalbai artimesnį variantą.

Mažiausiai variacijų yra susijusių su morfologija. Taigi viską apibendrinant galima teigti, jog šis tyrimas parodė, jog Vaišnorio vertimas yra ganėtinai laisvas.

Literatūra

Ambrazas Vytautas 2005, Lietuvių kalbos istorinė sintaksė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Kietytė Samanta, Zubaitienė Vilma 2019, „Simono Vaišnorio „Žemčiūga Teologiška“ kalba ir santykis su šaltiniais“, *Studentų moksliniai tyrimai* 2018/2019, Lietuvos mokslo taryba, 152–154, prieiga internetu:

<https://www.lmt.lt/lt/doclib/sbaxhhkyxvd27sucg7yhgkm2qw6k39v4>.

Liutkutė Jovita 1999, „Prijungiamieji jungtukai Simono Vaišnorio 1600 metų „Žemčiūgos teologiškos“ tikslo šalutiniuose sakiniuose“, *Lituanistica*, Nr. 1/2, 59–64.

Michelini Guido 1991, Le traduzioni dal latino di un volume lituano del 1600. Studio sulla lingua della Margarita theologica, Potenza.

Palionis Jonas 1967, Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a., Vilnius: Mintis.

Palionis Jonas 1995, Lietuvių rašomosios kalbos istorija, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Witte Wilhelm 1931, Der Übersetzer Simon Waischnoras, Braunschweig: Hunold.

Zinkevičius Zigmantas 1996, Lietuvių kalbos istorija, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Šaltiniai

Biblia Sacra Vulgata, prieiga internetu: <https://www.biblegateway.com>.

Križinauskas Jonas, Smagurauskas Stasys 2001, Vokiečių–lietuvių kalbų žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kuzavinis Kazimieras 2007, Lotynų–lietuvių kalbų žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Luther Bibel 1545, prieiga internetu: <https://www.biblegateway.com>.

Michelini Guido 1997, Simono Vaišnorio Žemczuga Theologischka ir jos šaltiniai, Vilnius: Baltos lankos.

Gauta: 2020-07-28

Priimta: 2020-12-15